

Marek Rotkiewicz

Rozdział I. Zawarcie umowy zlecenia i umowy o dzieło

Umowy zlecenia i o dzieło mogą zostać zawarte w dowolnej formie. Kodeks cywilny nie wymaga dla ich zawarcia szczególnej formy prawnej. W odniesieniu do dzieła podkreślone zostało to np. w wyroku SA w Poznaniu z 10.12.2003 r. (I ACa 1144/03, OSA 2005, Nr 3, poz. 14), według którego do zawarcia umowy o dzieło stosuje się ogólne zasady dotyczące zawierania umów konsensualnych. W KC nie ma szczególnych postanowień odnoszących się do zawarcia umowy o dzieło. Nie wymaga ona zachowania formy szczególnej. Do zawarcia umowy może dojść zatem także ustnie, a nawet w sposób dorozumiany.

A zatem, co do zasady, zawierając którąś z tych umów, możemy się ograniczyć do formy ustnej, ale oczywiście dla celów dowodowych zalecana jest forma pisemna. Łatwiej będzie wtedy dowieść, jakie konkretnie zobowiązania ciążyą na zleceniobiorcy czy na jaką kwotę wynagrodzenia strony się umawiały. Zachowanie formy pisemnej może również być korzystne w kontekście kontroli przeprowadzanej przez PIP, inspekcję skarbową czy ZUS.

Ważne

Forma pisemna wynikać może z zasad przyjętych w firmie bądź instytucji lub np. z projektu współfinansowanego ze środków unijnych, w ramach którego zawierane są umowy.

W sytuacji objęcia umową zlecenia umocowania do wykonania czynności prawnej w imieniu dającego zlecenie zawarcie umowy **nie uchybia prze-**

pisom o formie pełnomocnictwa (art. 734 § 2 zd. 2 KC). Oznacza to, że jeżeli udzielenie pełnomocnictwa wymaga zachowania formy szczególnej (art. 99 KC), powinno zostać udzielone w wymaganej formie. Nie wpływa to natomiast na formę umowy zlecenia [K. Kopyczyńska-Pieczniak, w: Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, Zobowiązania – część szczególna, A. Kidyba (red.), Warszawa 2014].

Zgodnie z wyrokiem SA w Poznaniu z 15.12.2005 r. (I ACa 513/05, Legalis), jeżeli strony zawarły umowę zlecenia (art. 734 KC), na mocy której przyjmujący zlecenie zobowiązali się do nabycia we własnym imieniu nieruchomości i wybudowania na tej nieruchomości domu mieszkalnego za środki finansowe przekazane przez dającego zlecenie i przeniesienia własności nieruchomości (z wybudowanym domem mieszkalnym) na jego rzecz, to umowa taka objęta jest zakresem art. 158 KC i nie musi być zawarta w formie aktu notarialnego. Obowiązek przeniesienia własności wynika bowiem z ustawy, tj. art. 740 KC. W razie niewykonania tego obowiązku przez przyjmującego zlecenie dającemu zlecenie przysługuje roszczenie o wydanie uzyskanych korzyści.

1. Oferta zawarcia umowy

Dla zawarcia umowy niezbędne jest złożenie zgodnego oświadczenia woli przez obie jej strony. Innymi słowy, na wszystkie postanowienia zawieranej umowy zlecenia wyrazić zgodę muszą obie jej strony. Mówimy przecież o umowie, a więc zobowiązaniu, które nie jest zobowiązaniem jednostronnym – zawiera w sobie oświadczenia woli o jednakowej treści obu jej stron. Najczęściej strony „przedyskutują” treść umowy (negocjują jej treść) i po dojściu do konsensusu we wszystkich kwestiach objętych treścią umowy złożą zgodne oświadczenia woli.

Tryb zawarcia umowy

Umowę można zawrzeć jednak w różnym trybie. W stosunku do umowy zlecenia czy umowy o dzieło warto zwrócić uwagę na tryb ofertowy. Jego charakterystyczną cechą jest to, że jedna ze stron składa drugiej stronie ofertę zawarcia umowy, którą to ofertę druga strona przyjmuje.

Ważne

Zaproszenie do złożenia oferty stanowi jedynie zawiadomienie o gotowości jego autora do zawarcia oznaczonej umowy, które zostaje skierowane w celu wywołania u jego adresata reakcji w postaci złożenia oferty lub przystąpienia do rokowań (*K. Piasecki*, Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz, Kraków 2003).

Najważniejsze postanowienia umowy

Zgodnie z art. 66 KC ofertą jest tylko takie oświadczenie drugiej stronie woli zawarcia umowy, które określa jednocześnie istotne jej postanowienia. Nie będzie więc ofertą, w rozumieniu art. 66 KC, zgłoszenie drugiej stronie samej propozycji zawarcia umowy zlecenia.

Pod pojęciem istotnych postanowień umownych należy rozumieć przedmiotowo istotne elementy umowy (*essentialia negotii*), a więc te postanowienia, które decydują o istocie danej umowy, indywidualizują ją pod względem prawnym spośród innych umów. Bez ich określenia dana umowa nie może dojść do skutku. Rodzaj i zakres istotnych postanowień umowy zależy od tego, jaki stosunek prawny ma ona kreować. Przede wszystkim istotne znaczenie ma to, czy jest to oferta zawarcia umowy nazwanej czy nienazwanej. Jeżeli dotyczy ona umowy nazwanej, postanowienia przedmiotowo istotne określone są przez ustawę. W każdym przypadku konieczne jest określenie wszystkich postanowień przedmiotowo istotnych dla danej umowy [*K. Kopaczyńska-Pieczniak*, w: Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, Część ogólna, *A. Kidyba* (red.), Lex/el. 2009].

W praktyce oferta zawarcia którejś z dwóch omawianych umów będzie w większości przypadków powiązana bądź z wcześniejszymi negocjacjami, bądź też wcześniejszą współpracą stron.

Oferta powinna wyrażać stanowczą wolę zawarcia umowy. Oznacza to, że wyrażona w niej propozycja zawarcia umowy powinna być tak sformułowana, że do zawarcia umowy potrzebne jest wyłącznie oświadczenie o przyjęciu oferty wprost. Nie ma znaczenia, jak taka propozycja została przez oferenta nazwana (*S. Rudnicki*, w: *S. Dmowski, S. Rudnicki*, Komentarz do KC. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2006).

Zawarcie umowy

Do zawarcia umowy dochodzi, gdy osoba, do której skierowana jest oferta, przyjmie ją bez zastrzeżeń. Jak podkreślił SA w Rzeszowie w wyroku z 31.5.2012 r. (I ACa 164/12 Legalis), **oświadczenie woli zawarcia umowy może być uważane za ofertę tylko wtedy, gdy ma charakter stanowczej propozycji, tzn. sformułowanej w taki sposób, że do zawarcia umowy wystarcza „tak” oblata, a stroną, której proponuje się zawarcie umowy, jest konkretny adresat, określony krąg osób albo ogół, tj. osoby niezidentyfikowane (oferta publiczna).**

Jeżeli oferent nie oznaczył w ofercie terminu, w ciągu którego oczekiwać będzie odpowiedzi, oferta złożona w obecności drugiej strony albo za pomocą środka bezpośredniego porozumiewania się na odległość przestaje wiązać, gdy nie zostanie przyjęta niezwłocznie. Złożona w inny sposób przestaje wiązać z upływem czasu, w którym składający ofertę mógł w zwykłym toku czynności otrzymać odpowiedź wysłaną bez nieuzasadnionego opóźnienia.

Jeżeli oświadczenie o przyjęciu oferty nadeszło z opóźnieniem, lecz z jego treści lub z okoliczności wynika, że zostało wysłane we właściwym czasie, umowa dochodzi do skutku, chyba że składający ofertę zawiadomi niezwłocznie drugą stronę, iż wskutek opóźnienia odpowiedzi poczytuje umowę za niezawartą (art. 67 KC).

Ważne

Przyjęcie oferty dokonane z zastrzeżeniem zmiany lub uzupełnienia jej treści poczytuje się za nową ofertę.

---

2. Podpis

Zawarcie umowy w formie pisemnej wymaga dla swojej ważności podpisów stron. Podpis powinien znaleźć się pod oświadczeniem woli, więczy zatem treść umowy. Ma to dosyć istotne znaczenie, gdyż treść znajdująca się poniżej podpisów stron nie jest w konsekwencji objęta ich oświadczeniami woli.

Pamiętać należy przy tym o kilku regułach:

- 1) dla zachowania formy pisemnej zwykłej umowa powinna zostać podpisana własnoręcznie,

- 2) podpisy powinny znajdować się bezpośrednio pod końcem tekstu umowy,
- 3) wszelkie dopiski poniżej podpisów powinny być także podpisane przez strony,
- 4) podpis – chociaż prawo cywilne bezpośrednio tego nie wymaga – powinien być podpisem czytelnym, obejmującym najlepiej imię i nazwisko osoby go składającej.

Podpis własnoręczny

Własnoręczność podpisu wprowadza jako zasadę art. 78 KC. Zgodnie z nim do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli. Do zawarcia umowy wystarcza wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub dokumentów, z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany.

W świetle art. 78 § 1 KC sama objętość „dokumentu” nie może mieć znaczenia. Może on składać się z kilku części (stron) o różnej szacie redakcyjnej. Istotna jest przy tym sama relacja takiego dokumentu do umieszczonego w nim oświadczenia woli. Można mówić o tzw. dokumencie zintegrowanym, jeżeli składa się on z kilku części (stron), lecz zawiera to samo oświadczenie woli pochodzące od określonego podmiotu. Rzecz jasna, o takiej integracji nie przesądzają jeszcze elementy natury technicznej (np. sposób fizycznego połączenia części dokumentu), lecz czynnik natury merytorycznej, tj. sama treść dokumentu wyrażająca objęte nim oświadczenie woli i wskazująca na sposób powiązania poszczególnych części dokumentu jako całości. Integralny pod względem treści oświadczenia woli dokument może być podpisany wówczas jako całość i podpis na takim dokumencie (pod treścią złożonego oświadczenia woli) może oznaczać zachowanie formy pisemnej tego oświadczenia woli w rozumieniu art. 78 § 1 KC (wyr. SN z 20.1.2012 r., I CSK 373/11, OSNC-ZD 2013, Nr B, poz. 34).

Podpis elektroniczny

Drugą z dopuszczalnych technik potwierdzenia podpisem oświadczenia woli jest stosowany do oświadczenia woli złożonego w formie elektronicznej bezpieczny podpis elektroniczny. W tym przypadku jednak obie strony zlecenia

musiałyby dysponować możliwością składania podpisów w tej formie (certyfikowany podpis elektroniczny), co w praktyce raczej obecnie nie występuje nazbyt często, w szczególności przy umowach zawieranych z osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej.

Orzecznictwo

Podpis na dokumencie przesłanym faksem nie spełnia wymogu podpisu własnoręcznego, ponieważ dokument taki jest tylko kopią. Nie jest zatem prawidłową formą pisemną czynności prawnej wymiana dokumentów za pomocą faksu (wyr. SA w Katowicach z 29.12.2006 r., I ACa 1589/06, Legalis).

Konieczność własnoręczności podpisu wynika z tego, że przy podpisie chodzi o udokumentowanie nie tylko brzmienia nazwiska, lecz także charakteru pisma, by w ten sposób ułatwić orientację w rozpoznaniu osoby (A. Jedliński, Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, Część ogólna, w: A. Kidyba (red.), Lex/el. 2009). Tutaj warto wskazać, że faksymile (mechaniczne odzwierciedlenie podpisu danej osoby poprzez przystawienie pieczęci zawierającej wzór podpisu) nie jest pisemnym złożeniem podpisu. Chociaż przenosi ono wygląd i treść podpisu, nie uprawdopodobnia w sposób dostateczny, kto w rzeczywistości podpis złożył.

Odległość pomiędzy końcem oświadczenia woli (końcem treści umowy) a podpisami powinna być jak najmniejsza. Jak wskazuje J. Kaspryszyn (J. Kaspryszyn, Podpis własnoręczny jako element zwykłej formy pisemnej czynności prawnej, Warszawa 2007), nieproporcjonalnie dużą odległość między oświadczeniem woli a podpisem może w niektórych przypadkach stanowić sygnał, że ten ostatni mógł być złożony *in blanco*. Jednak postawienie takiej tezy tylko na podstawie odległości między podpisem a resztą pisma jest niedopuszczalne. Nieproporcjonalnie duża odległość może stanowić tylko jedno i absolutnie nienajważniejsze ogniwo w łańcuchu dowodów, które pozwoliłyby na postawienie takiej tezy.

Z przepisów KC nie da się wyinterpretować zasady, że podpis musi być podpisem czytelnym. Jest to znak graficzny, który ma w jak największym stopniu wskazywać na osobę składającą podpis. Może być to zatem charakterystyczny podpis nieczytelny, zwłaszcza wówczas, gdy złożenie podpisu odbywa się przy świadkach. Warto zauważyć, że osoba składająca podpis, co do zasady, wymieniona jest w początkowej treści umowy. Dla bezpieczeństwa obrotu prawnego sugerować można jednak złożenie podpisu zawierającego imię i nazwi-

sko składającego. Pozwala to zarówno na odczytanie osoby składającej podpis, a długość podpisu pozwoli w razie kontrowersji na łatwiejsze ustalenie jego autora na podstawie charakterystyki pisma odręcznego. Podpis jest to swoisty dla danej osoby, charakterystyczny, powtarzalny znak graficzny, wywodzący się od jej imienia i nazwiska, niebędący koniecznie pełnym imieniem i nazwiskiem (wyjątek stanowią tu przepisy PrNot, które wymagają, by składający podpis na akcie notarialnym podpisał się pełnym imieniem i nazwiskiem), pozwalający na ustalenie tożsamości osoby, która go złożyła. Również przepisy PrWeksl zawierają szczególne regulacje dotyczące podpisu wystawcy [A. Jedliński, w: Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1, Część ogólna, A. Kidyba (red.), Lex/el. 2009].

Przykład

Chciałbym zawrzeć umowę zlecenia z osobą, która niedawno ukończyła 17 lat. Czy jest to możliwe i czy muszę w związku z tym posiadać pisemną zgodę rodziców tej osoby?

Zawarcie zlecenia z tą osobą jest dopuszczalne, lecz do ważności umowy niezbędna jest zgoda jej rodzica (opiekuna prawnego). Zgoda może być wyrażona nie tylko w formie pisemnej, lecz także poprzez jakiegokolwiek zachowanie w sposób dostateczny ją uzasadniające – wystarczy wiedza rodzica o wykonywaniu zlecenia przez wskazaną w pytaniu osobę.

Osoba, która ukończyła 17. rok życia, jest osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych (art. 15 KC).

W szczególnych przypadkach osoba w wieku 17 lat może być jednak pozbawiona całkowicie czynności prawnych lub może mieć pełną zdolność do czynności prawnych:

- 1) zgodnie z art. 13 KC osoba, która ukończyła 13 lat, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem; o ubezwłasnowolnieniu całkowitym orzeka sąd. Osoby ubezwłasnowolnione całkowicie nie mają zdolności do czynności prawnych (art. 12 KC);
- 2) zgodnie z art. 10 ust. 2 w zw. z art. 11 KC przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa. Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się zaś z chwilą uzyskania pełnoletności.

Według art. 17 KC z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Takim przepisem szczególnym jest art. 22 § 3 KP, który wskazuje, że osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku. Jednak gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru tej osoby, przedstawiciel ustawowy za zezwoleniem sądu opiekuńczego może stosunek pracy rozwiązać. W przedstawionej sytuacji nie mówimy jednak o zatrudnieniu pracowniczym, ale o umowie prawa cywilnego.

Wyjątki wspomniane powyżej zawiera także KC w art. 20–22. Zgodnie z tymi przepisami:

- 1) osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego,
- 2) osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi,
- 3) jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według KRO zgoda przedstawiciela ustawowego.

Przedstawicielem ustawowym małoletniego są rodzice lub opiekun (art. 92 i n. KRO). Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka. O istotnych sprawach dziecka rozstrzygają rodzice wspólnie, jednak nie można takiego obowiązku rozciągać na zawarcie przez osobę niepełnoletnią umowy zlecenia.

Przepis art. 17 KC ma na względzie jedynie czynności zobowiązujące i rozporządzające. „Czynność prawna zobowiązująca polega na zobowiązaniu się do spełnienia określonego świadczenia (*dare, facere, non facere, pati*) na rzecz innej osoby” (K. Piasecki, Kodeks cywilny). Do takich czynności niewątpliwie należy zaliczyć zobowiązania wynikające z umowy zlecenia.

Regulacja ta ma na celu ochronę osoby, która ze względu na wiek lub częściowe ubezwłasnowolnienie nie może do końca ocenić skutków zawieranych przez siebie umów. Nie oznacza to jednak, że przepis art. 17 KC nie zezwala na zawieranie takich umów. Wprost przeciwnie, osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może zawierać umowy, jedynie druga strona (w tym przypadku zleceniodawca) powinna dysponować zgodą przedstawiciela ustawowego dziecka. Nie jest to zbyt duże ograniczenie możliwości zarobkowania przez osoby we wskazanym wieku na podstawie tych umów.

Potwierdza to art. 18 KC, zgodnie z którym ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawi-

ciela. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych.

Potwierdzenie przez przedstawiciela ustawowego może być wyrażone przez jakiegokolwiek zachowanie ujawniające wolę tej osoby w sposób dostateczny; wystarczy, że przedstawiciel ustawowy wiedział o umowie i jej się nie sprzeciwił (*K. Piasecki*, Kodeks cywilny).

Istotna w tym zakresie jest także regulacja art. 63 KC. Zgodnie z przepisami tego artykułu, jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonującą czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty. Potwierdzenie przedstawiciela ustawowego odnosi zatem skutek od daty złożenia oświadczenia przez osobę, która zawarła umowę. Wynika z tego, że ważna jest nawet umowa, jeżeli w chwili jej zawierania nieletni nie miał zgody przedstawiciela ustawowego, jeśli tylko zgoda ta została wyrażona w terminie późniejszym.

Jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie. W przypadku umowy zlecenia przepisy KC nie narzucają jakiegokolwiek formy, w konsekwencji zgoda przedstawiciela ustawowego może zostać również wyrażona w dowolnej formie, także ustnie. Na zgodę przedstawiciela ustawowego nie przenosimy przyjętej przez strony formy szczególnej, w jakiej zdecydowały się zawrzeć umowę (najczęściej forma pisemna zwykła).

Dla celów dowodowych można jednak zalecać wyrażenie zgody w formie pisemnej. Zgoda przedstawiciela ustawowego powinna dotyczyć konkretnej umowy, z podaniem jej podstawowej charakterystyki („wyrażam zgodę na zawarcie przez mojego syna/ moją córkę ..... umowy zlecenia z ..... dotyczącej wykonywania .....”).

Zauważamy, że szczególne postanowienia dotyczące wykonywania pracy lub innych zajęć zarobkowych przez dzieci zawiera art. 304⁵ KP. Z pracy dzieci mogą korzystać tylko podmioty zajmujące się którąś z działalności wskazanych w tym przepisie, a mianowicie:

- 1) kulturalną,
- 2) artystyczną,
- 3) sportową,
- 4) reklamową.

Ponadto prace, które dziecko miałoby wykonywać, muszą wiązać się z którąś z tych działalności. Inna interpretacja tego przepisu mogłaby doprowadzić do dopuszczalności wykonywania przez dzieci każdej pracy na rzecz tychże podmiotów, co pozbawiałoby sensu takie, a nie inne zawężanie grupy uprawnionych do ich zatrudniania podmiotów. Wykonywanie pracy przez te osoby wymaga uprzedniej zgody przedstawiciela

ustawowego lub opiekuna tego dziecka, a także zezwolenia właściwego inspektora pracy, bez względu na podstawę zatrudnienia.

Pojęcie „dziecko” z tego przepisu dotyczy jednak osób poniżej 16. roku życia, a zatem te szczególne ograniczenia nie znajdują zastosowania w stosunku do przedstawionego pytania.

Podstawa prawna:

- art. 10, 13, 15, 17, 18, 20–22, 63, 66–70, 72, 78, 99, 158, 734 KC,
- art. 22, 30⁴⁵ KP.